

шить покупку, о чем свидетельствует их выбор, предназначенный для покупателей одной и той же продукции из разных стран. Реклама товара базируется на принятых в определенном языковом социуме аналогиях, а сам продукт «упаковывается», таким образом, в красивую вербальную форму.

ЛИТЕРАТУРА

1. Metzler-Lexikon-Sprache / hrsg. Von H. Glück. – Stuttgart, Weimar: Metzlerverlag, 1993. – 711. S.
2. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: 1990. – С. 296 – 297.
3. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс / Теория метафоры. – М.: 1990. С. 5 – 33.
4. Язык средств массовой информации: Сб. обзоров / РАН. ИНИОН. Центр гуманитар. Научн.информ. исслед. Отд. Языкознания; Отв. ред. Трошина Н.Н. – М., 2007. – 173 с.

УДК 811'374

Коцюк Л.М.
(Острог, Україна)

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ ПОНЯТТЯ МІЖМОВНА КОМУНІКАЦІЯ

Стаття присвячена вивченню концептуального наповнення поняття «міжмовна комунікація». Розглядаються філологічний, лінгвістичний, комунікативний та соціосеміотичний аспекти аналізованого поняття.

Ключові слова: міжмовна комунікація, текст, дискурс, лінгвістична система, комунікативний канал, мовний код.

Статья посвящена изучению концептуального наполнения понятия «межъязыковая коммуникация». Рассматриваются филологический, лингвистический, коммуникативный и социосемioticкий аспекты анализируемого понятия.

Ключевые слова: межъязыковая коммуникация, текст, дискурс, лингвистическая система, коммуникативный канал, языковой код.

The article deals with the analysis of conceptual matter of the notion of 'interlingual communication'. Philological, linguistic, communicational, and sociosemiotic aspects of the analyzed notion are taken into account.

Key words: interlingual communication, text, discourse, linguistic system, communicative channel, language code.

Вивчення міжмовних взаємин (зі всіма їх термінологічними дериватами) переживає нині в Західній Європі безперечний бум, який можна спостерігати у широкому спектрі гуманітарних наук, починаючи з лінгвістики та методики викладання іноземних мов і закінчуючи філософією та теорією менеджменту. Число присвячених цій темі конференцій, семінарів, монографій, збірників статей і т.д. важко перелічити. Такий інтерес

© Коцюк Л.М., 2012

до міжмовної комунікації повністю виправдовується появою величезної кількості нових проблем, які вимагають прийняття певних рішень. Варто уявити лише, яким коштом дається багатомовний устрій установ Європейської спільноти, які складають велику частку бюджету кожної організації. До прикладу, Сагер Дж.С. у своєму огляді нових інформаційних технологій у сфері міжмовної комунікації [15] зазначає, що Рада Європи винаймає 800 робітників з 21 країни, які репрезентують 16 мов. Вони продукують 50,000,000 письмових та 136,000,000 усних слів кожного дня однією мовою. Маючи шість офіційних мов, Європейський Союз має справу з 30 мовними парами для перекладу, як, наприклад, 5 перекладів кожного офіційного документу.

Іншим вагомим фактом є те, що на початку цього століття усі публікації у сфері науки та техніки охоплювали три мови. Науковець зі знаннями, необхідними для розуміння прочитаного англійською, німецькою чи французькою мовами був у курсі всіх наукових публікацій у цій сфері. У той час, як англійська мова все ще охоплює 50 % усіх наукових публікацій, інші публікуються 50-ма іншими мовами у нерівних співвідношеннях в залежності від сфери. Крім того, у технологічних дослідженнях англійська мова також все ще займає домінуючу позицію, але інші мовні спільноти також відчують всезростаючу потребу у розвитку технологій своїми мовами з метою стимулювання національних досліджень та розвитку освіти. Ми також є свідками небаченого дотепер розвитку національних мов у новостворених незалежних країнах, які розвивають та пропагують свої мови з метою національного розвитку у всіх сферах.

Беззаперечним фактором, який збільшує важливість міжмовної комунікації є й зростаюча складність експортних продуктів країн, що розвиваються. У деяких випадках, документация, яка супроводжує продукт може складати головну вартість витрат і в таких випадках для користувача необхідний надійний переклад повної документації.

Як бачимо, явище міжмовної комунікації досить поширене та набуває свого прикладного характеру з розвитком суспільства. В той же час, саме поняття “міжмовної комунікації” надзвичайно складне та багатогранне. Як зазначає Річардс І.А., одним з парадоксів міжмовної комунікації є те, що вона водночас надзвичайно складна (“можливо найбільш складний тип події, яка коли-небудь відбулася у Всесвіті”) і також абсолютно природна [14]). Отож, основним завданням нашої розвідки є концептуальний аналіз поняття «міжмовної комунікації», визначення її основних складових та факторів, які зумовлюють її успішне здійснення.

Зважаючи на різноманітність напрямків та підходів до вивчення мови як засобу комунікації, лінгвісти по-різному підходять до визначення поняття «міжмовна комунікація / міжмовне спілкування». Аналізуючи дефініції лексикографічних видань (як, наприклад, [1; 4; 2) бачимо, що явище міжмовної комунікації багатогранне та неоднозначне: *мовленнєве спілкування комунікантів, які у міжособистісній інтерації використовують різні мови; комунікація, що переходить мовні кордони; що стосується чи залучає декілька мов.*

У наукових дослідженнях у більшості випадків явище міжмовної комунікації трактується через призму перекладознавства, а переклад вважається одним із інструментів, що забезпечує міжмовне спілкування. Серед основних аспектів міжмовного спілкування, які варто брати до уваги при перекладі, науковці розглядають: (1) вихідний текст, беручи до уваги його продукування, передачу та історію трактування (інтерпретування); (2) мови,

які беруть участь у реструктуруванні повідомлення вихідної мови на мову-ціль; (3) комунікативні події, які впливають на вихідне повідомлення та його переклад, та (4) різноманітні коди, які бувають участю у відповідних комунікативних ситуаціях.

Дж. Рехбайн, досліджуючи природу багатомовної комунікації використовує термін «мовна сукупність» (language constellation) [13]. За його визначенням це поняття включає наступні параметри: – мова(и), які використовуються (L1 – Ln); – мовленнєва ситуація (диференціюється у відповідності до тексту та дискурсу); – ролі учасників спілкування (наявність чи відсутність перекладачів, перекладачів-синхроністів); – соціо-політичний статус мов-учасників (мови по відношенню до суспільства вцілому; варіанти рідної мови; другі чи іноземна мова, лінгва франка, і т.п.); здатності учасників (як індивідуальні, так і групові; у безперервності від одномовності до багатомовності); – типологічна дистанція між залученими мовами; ступінь відокремленості мови, змішування мови чи перемикування (перемикування коду).

Підсумовуючи вищеперелічені аспекти/параметри міжмовного спілкування, погодимося з Юджином Найдою, який радить розглядати такі чотири сторони міжмовного спілкування як *філологічну, лінгвістичну, комунікативну, та соціосеміотичну*. Він також зазначає, що ці аспекти міжмовної комунікації не повинні розглядатися як конкуруючі чи протилежні, а такі, що взаємодоповнюють одну одну [12].

Філологічний аспект міжмовного спілкування

Текст та дискурс є головними проявами соціального спілкування. Як соціально організовані форми мовленнєвих дій, вони визначають зовнішній вигляд міжмовного спілкування, функціонують як одиниці, які дозволяють висунути гіпотезу про взаємозв'язок між формою мови та структурами надбудови говоріння та виконання. Дискурс та текст є практиками у спектрі «мовні засоби» (the medium of language) від письмових до усних [8]. Основними критеріями для розрізнення тексту та дискурсу вважаємо форми сприйняття та розуміння. У той час як дискурсивна ситуація – це така ситуація, у якій мовець та слухач обоє присутні та координують свої мовленнєві дії в залежності від ситуації, текст – системно кажучи, поширюється на дві ситуації, продукування та сприйняття, таким чином текст має вербалізувати все необхідне для його сприйняття у іншій ситуації відносно часу, і у відповідності до різних читачів [7]. Текст та дискурс часто переплітаються, наприклад, коли репортер читає новини, коли презентується підготовлена лекція, коли записується історія хвороби пацієнта, коли зачитується вирок у суді, чи коли пишеться лист. Питання про взаємовідношення між текстом та дискурсом також варіюється в залежності від того під яким кутом зору вони розглядаються, звідки походять та відповідності до специфічних особливостей суспільства, в якому вони продукуються [10; 16; 8].

Лінгвістичний аспект міжмовного спілкування

Комунікація міжмовна, як її визначає Ф.С. Бацевич, – це мовленнєве спілкування комунікантів, які у міжособистісній інтеракції використовують різні мови [1]. Концепт міжмовної комунікації, у широкому сенсі, може обговорюватися у зв'язку з двома чи більше лінгвістичними системами. Системами тут можуть виступати «мови», «діалекти однієї мови», чи «варіанти одного діалекту» [17]. Як результат, спектр «лінгвістична система(и)» (language system(s)) (L1 – Ln), у міжмовному спілкуванні наповнюється у відповідності до класифікації мовних контактів (див., наприклад, класифікації Меліки

Г. [11], Ю. Жлуктенко [3], У. Вайнрайха [17]: за просторовим, часовим та лінгвальним критеріями. За просторовим критерієм до міжмовного спілкування можуть залучатися лінгвістичні системи маргінальних та інтраєриторіальних мов. За часовим критерієм спілкування проходить з залученням систем перманентних, каузальних або темпоральних (флукутаивних, короточасних, випадкових) мов. За лінгвальним критерієм встановлюються контакти між системами близькоспоріднених, далекоспоріднених, неспоріднених мов.

Комунікативний аспект міжмовного спілкування

З точки зору багатомовної комунікації, мова слугує не тільки засобом та медіатором комунікації, але також є комплексною системою, яка вступає у взаємодію з іншою мовою та впливає на неї, передаючи свою динаміку мовцям, які беруть участь у комунікації, структуруючи їх «спектри дій» (action spaces). Учасники багатомовної взаємодії, власне, активують зв'язки між мовою та діями, ментальними операціями, сприйняттям, думками, системами знань і т.п. – коротше кажучи, всіма ментальними та когнітивними процесами, які беруть участь у комунікації – які стосуються як всіх мов універсально, так і окремих мов. Як результат контакту між мовами як різними комунікативними системами, мови взаємовпливають одна на одну та сприяють певним змінам, результатом яких може бути створення неоднорідних, багатомовних комунікативних систем. Якщо подивитися на спілкування між мовами та культурами, бачимо багато проблем та складнощів, які виникають перш за все через повну чи часткову відсутність комунікативних каналів. Якщо немає каналів, міжмовна комунікація не відбувається. Щоб подолати цей бар'єр, міжмовні комуніканти повинні встановити зв'язок між відповідними комунікативними системами у певному комунікативному оточенні. Такий зв'язок може набувати різних форм: 1. Одна мовленнєва спільнота приймає комунікативну систему іншої мовленнєвої спільноти. 2. Обидві мовленнєві спільноти приймають обидві комунікативні системи. 3. Використання перекладачів. Перша форма реалізується через оволодіння другою чи іноземною мовою. Друга форма схожа до першої, але не повністю. Вона, передбачає взаємне узгодження між двома мовленнєвими спільнотами щодо обопільного вивчення комунікативних систем [6]. Наприклад, британці та французи можуть вивчити мову один одного в межах їхніх відповідних освітніх систем. Обидві форми далекоглядні, включають у себе мовне планування і ніколи не завершуються.

О.Д. Швейцер дещо по-іншому підходить до аналізованого поняття, беручи до уваги позамовні фактори – це «комунікація, що переходить мовні межі [5]. Вчений окреслює такі форми реалізації міжмовної комунікації:

- 1) партнер А і партнер Б спілкуються мовою La;
- 2) партнер А використовує мову La, а партнер В – мову Lb, тому що кожен із них рецептивно володіє мовою іншого;
- 3) А і В використовують у спілкуванні третю мову, яку кожен із них знає одночасно із своєю рідною мовою;
- 4) А і В не мають спільної мови, і оскільки безпосереднє спілкування між ними неможливе, воно має бути опосередкованим.

Соціосеміотичний аспект міжмовного спілкування

З точки зору соціосеміотичного аспекту основну увагу міжмовна комунікація концентрує на співвідношенні факторів (мовний) Код X – (мовний) Код Y. Міжмовна ко-

мунікація характеризується тим, що її учасники використовують не тільки різні мови (лінгвістичні системи), але й нерідко й дискурсивні стратегії, які відрізняються від тих, яким вони користуються при спілкуванні в межах однієї культури. Крім того, міжмовна комунікація обумовлена унікальним індивідуальним досвідом кожної людини, її готовністю та бажанням спілкуватися з носіями інших мов, представниками інших культур. Оскільки в процесі комунікації відбувається обмін повідомленнями, тобто здійснюється передача інформації від одного учасника до іншого, то необхідне декодування, переклад на іншу мову, в інший код культури. Комунікація дозволяє учасникам передавати деяку зовнішню по відношенню до самих учасників інформацію, внутрішній емоційний стан, а також статусні ролі, в яких вони перебувають відносно один одного. Для адекватного сприйняття цієї інформації необхідні не лише знання мови, але й знання того, як влаштований зовнішній світ, – знання, які утворюються з особистого досвіду індивідуума, базових, фундаментальних знань про світ, притаманних усім людям, та всіх інших знань, якими ми володіємо внаслідок нашої приналежності до різноманітних національних, етнічних, соціальних, релігійних, професійних та інших груп. Спільність базових знань про світ пояснює принципову можливість взаєморозуміння та вдалого акту міжмовного спілкування.

Отож, міжмовне спілкування не тільки цікавий ізольований (уособлений) феномен, а швидше багатомірне соціально обумовлене вираження природи людини. Однією з головних причин такого визначення полягає в тому, що багатомовність виконує комплексні комунікативні функції, у яких загальні лінгвістичні якості втілюються у особливій формі, і в якій індивідуальні, чи групові, статичні чи динамічні, системні чи культурологічні аспекти різних мов об'єднуються.

Стосунки між різними мовами у міжмовному спілкуванні можна поділити на категорії, які стоять вище окремих висловлювань, такі як група мов, які взаємодіють, типи тексту та дискурсу, тип передавача інформації, тип соціальних інституцій, та певний статус учасників спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Флорій Сергійович Бацевич. – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/sloynyk>
2. Вікісловник: електронний словник [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://en.wiktionary.org/wiki/interlingual>
3. Жлуктенко Ю.О. Мовні контакти / Ю. О. Жлуктенко – К. : Наукова думка, 1966
4. Толковый переводоведческий словарь. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://perevodovedcheskiy.academic.ru/825>
5. Швейцер А.Д. Теория перевода. Статус. Проблемы. Аспекты. / Швейцер А.Д. – М., 1988. – С. 42
6. Darwish Ali. Optimality in Translation. – Writescape Publishers, 2008. – 318 p. – URL: <http://books.google.com.ua>
7. Ehlich, K. Text und sprachliches Handeln. Die Entstehung von Texten aus dem Bedürfnis nach Überlieferung. In A. Assmann, J. Assmann, C. Hardmeier (Eds.) Schrift und Gedächtnis (pp. 24-43). – München: Fink.

8. Halliday, M. A. K. Spoken and written language. – Oxford: Oxford University Press.; Ehlisch, K. Funktion und Struktur schriftlicher Kommunikation. In: H. Günther & O. Ludwig (Eds.), Schrift und Schriftlichkeit. Writing and its use. Ein interdisziplinäres Handbuch internationaler Forschung. An interdisciplinary handbook of international research (pp. 18-41). – Berlin: de Gruyter.

9. House, J. A Model for Translation Quality Assessment. – Tübingen: Narr.; Widdowson, H. Conceptual and communicative functions in written discourse. // Journal of Applied Linguistics, 1(5). – P. 234-243.

10. Kallmeyer, W. (Ed.) Kommunikationstypologie. Handlungsmuster, Textsorten, Situationstypen. – Düsseldorf: Schwann.; House, J. A Model for Translation Quality Assessment. – Tübingen: Narr.; Widdowson, H. Conceptual and communicative functions in written discourse. // Journal of Applied Linguistics, 1(5). – P. 234-243.

11. Melika G. Spracherhaltung und Sprachwechsel bei den deutschen Minderheiten von Transkarpatien // Sprachinselforschung: Eine Gedenkschrift für Hugo Jedig. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien; Lang, 1994. – S. 299-300.

12. Nida Eugene A. Theories of Translation // TTR : traduction, terminologie, rédaction, vol. 4, n° 1, 1991, P. 21. – <http://www.erudit.org/revue/ttr/1991/v4/n1/037079ar.pdf?mode=&lesfond=1&historique=1>

13. Rehbein, J. Prolegomena zu Untersuchungen von Diskurs, Text, Oralität und Literalität unter dem Aspekt mehrsprachiger Kommunikation. In: Meyer & N. Toufexis (Eds.), Text/Diskurs, Oralität unter dem Aspekt mehrsprachiger Kommunikation (pp. 2-25). Working Papers on Multilingualism, Series B (Nr. 11). – Universität Hamburg; Sonderforschungsbereich Mehrsprachigkeit.

14. Richards, I.A. Toward a Theory of Translating», Studies in Chinese Thought, ed. by Arthur F. Wright, Chicago, University of Chicago Press, pp. 247-262.

15. Sager J.C. New Developments in Information Technology for Interlingual communication [Electronic resource] / J.C. Sager // Paper presented at the Aslib Technical Translation Group conference and exhibition, ASLIB PROCEEDINGS. – VOL. 33, NO. 7/8 London 20 November 1980. – P. 320-323. – <http://www.mt-archive.info/Aslib-1980-Sager.pdf>

16. Schlieben-Lange, B. Traditionen des Sprechens. Elemente einer pragmatischen Sprachgeschichtsschreibung. – Stuttgart: Klett.

17. Weinreich, U. Languages in Contact. – The Hague : Mouton, 1953 – P. 1.